

enim potius sunt ratio confundendi, quia solum in eis attingitur id, quod est commune, non quod proprium hujus. Si vero illa prædicata communia comparative ad inferiora attingantur, sic fundant cognitionem totius potentialis, nec pertinent ad primum cognitum» (1).

Objic. 4.º Ens, quod primo dicitur cognosci; vel cognoscitur ut contractum et concretum cum prædicatis inferioribus, vel ut abstractum et præcisum ab iisdem. Si primum, reapse non cognoscitur ens sub conceptu confuso et communi. Alterum vero dici nequit; quia abstractio illa entis ab omnibus inferioribus, utpote suprema, est omnium difficillima, Abstractio vero speciei atomæ facilior est, quia est a similioribus, nempe ab individuis ejusdem speciei. Hinc etiam scientia, quæ tractat ens abstractum et commune, nempe *Metaphysica*, est postrema omnium.

Respondeo, *conc.* Major. et eligo alterum membrum. Primum Minoris membrum *concedo*. Ad alterum vero respondeo, abstractionem illam entis, si scientifice spectetur, prout rationem quamdam a cæteris prædicatis distinctam, et certo quodammodo respectu illorum se habentem, esse difficilioris negotii, et sic a *Metaphysica* pertractari, prout vero fit ab intellectu, cum primum rem aliquam confuse cognoscit, nullam præ se ferre difficultatem.

Objic. 5.º Illud primo cognoscitur, quod magis ac primo movet intellectum. Atqui singulare vel etiam species infima est hujusmodi. Nam, testante Aristotele, et consentientibus Scholasticis, intellectus movetur a phantasmate, sicut visus a colore, et ex illo abstrahit suas primas species. Ergo...

Respondeo, *neg.* Minor. Nam phantasma dicitur movere intellectum ad cognoscendum quidditatem sui objecti representati, modo quo intellectus exigit, non eo modo, quo phantasma continet: sicut etiam colores movent visum ad cognoscendum præcisè ipsum colorem, non autem conjunctionem ejus ad saporum vel calorem, quam tamen habet in re (2).

Plura apud S. Thomam (3) et superius laudatos auctores reperies.

(1) Joannes a S. Thom., loc. cit. in resp. ad argum. 3.um

(2) Joannes a S. Thom., loc. cit. in respons. ad ultim. argum.

(3) S. Thom. 1 p. quest. 85, art. 3.

ARTICULUS VIII

Utrum intellectus noster cognoscere valeat futura et secreta cordium, infinita et plura simul ut plura.

262. Multa hic in unum congerimus, quæ quamvis partim ad Theologiam videantur spectare, partim non tantum habere momentum, necessarium tamen existimamus saltem breviter perstringere ad complementum doctrinæ circa objectum intellectus humani. Et primo quidem

§ I.—DE FUTURORUM COGNITIONE.

Controversia vero ac dubium solum potest versari circa utrorum existentiam; planum enim est futura posse ab intellectu nostro cognosci tamquam possibile. Deinde notandum est futura duplicis generis esse, alia necessaria vel quæ necessario fluunt a suis causis, alia contingentia vel libera, quæ nempe non necessario sequuntur a suis causis; et horum tres gradus ex Aristotelis et S. Thomæ doctrina distingui possunt: alia quæ raro, alia quæ frequenter contingunt ex talibus causis, alia quæ medio modo se habent. *Quædam... futura in causis suis proximis determinata sunt hoc modo, ut ex eis necessario contingant, sicut solem oriri eras; et tales effectus futuri cognosci in suis causis possunt. Quidam vero futuri effectus in causis suis non sunt determinati, ut aliter evenire non possint; sed tamen eorum causæ magis se habent ad unum, quam ad alterum; et ista contingentia sunt, quæ ut in pluribus vel paucioribus accidunt; et hujusmodi effectus in causis suis non possunt cognosci infallibiliter, sed cum quadam certitudine conjecturæ. Quidam autem effectus futuri sunt, quorum causæ indifferenter se habent ad utrumque; hæc autem vocantur contingentia ad utrumlibet, ut sunt illa præcipue, quæ dependent ex libero arbitrio. Sed quia ex causa ad utrumlibet, cum sit quasi in potentia, non progreditur aliquis effectus, nisi per aliquam aliam causam determinetur magis ad unum, quam ad*

Status
questionis.

Quædam
futura

aliud, ut probat Commentator in II.º Phys. (com. XII); ideo hujusmodi effectus in causis quidem ad utrumlibet nullo modo cognosci possunt per se acceptis; sed si adjungantur causæ illæ, quæ causas ad utrumlibet inclinant magis ad unum, quam ad aliud, potest aliqua certitudo conjecturalis de effectibus prædictis haberi; sicut de his, quæ ex libero arbitrio dependent, aliqua futura conjicimus ex consuetudinibus et complexionibus hominum, quibus inclinantur ad unum (1). Denique duplex modus excogitari potest cognoscendi futura, alius in seipsis, alius in suis causis. In causis cognoscuntur futura, quando inspiciendo virtutem et potentiam causæ cognoscitur effectus, sicut qui cognoscit virtutem ignis, antequam combustio detur de facto, cognoscit stipulam cumbustum iri si ad certam distantiam applicetur: hujusmodi cognitio proinde est essentialiter mediata objective. In se ipso futurum cognosci dicitur, quando, antequam de facto existat, apprehenditur non media causa, sed secundum suam propriam entitatem, quam in se ipso habebit. Quibus prænotatis sit

263. PROPOSITIO 1.^a Futura necessaria certo cognosci possunt in suis causis ab intellectu nostro.

Futura
necessaria
certo cognosci
queunt a nobis
in suis causis.

Probatur, quia ad cognoscenda hujusmodi futura sufficit cognoscere causas naturales et illarum virtutem. Atqui certissime potest cognoscere, ac cognoscit de facto intellectus noster efficacitatem et virtutem multarum causarum naturalium. Ergo potest cognoscere futura necessaria, et quidem certo certitudine physica vel naturali. Estque assertio hæc communis inter catholicos, eamque sæpissime tradit S. Thomas (2). Unum nota, effectus necessario futuros esse duplicis generis; alii pendunt ex una causa naturali, et hi certo cognoscuntur cognita causæ virtute. Alii vero pendunt ex

(1) S. Thom. de verit. quest. 8, art. 12, Cfr. 2. 2. quest. 95, art. 1.

(2) Vide v. g. Perihermen. lib. 1, lect. 14; 1.º dist. 38, quest. 1, art. 5; 2.º dist. 7, quest. 2, art. 2; 1 p. quest. 57, art. 3; quest. 86, art. 4; 2. 2. quest. 95, art. 1; quest. 101, art. 1; Contr. Gent. lib. 1, cap. 67, Amplius; lib. 3, cap. 154; Non autem per hoc; de Malo, quest. 16, art. 7; de verit. quest. 8, art. 12; Compend. Theolog. cap. 134.

concurso vel occursu plurium causarum; et hi difficilius cognoscuntur, immo quandoque cognosci certo nequeunt, sed ut summum per conjecturam, ut accidit v. g. in pluviis et serenitate cæli futura: hæc enim pendunt ex occursu causarum, quæ licet in seipsis necessariæ sint, impediri tamen possunt ex variis adjuntis, ne concurrant, et ideo etiam hujusmodi effectus poni solent in numero contingentium, quia quamvis eorum causæ in seipsis necessario agant, complexus tamen earum ad effectum illum requisitus, seu concursus vel occursus, contingens est. Effectus vero, qui hoc pacto contingentes sunt, quandoque nullatenus cognosci a nobis possunt, quandoque vero conjiciuntur magis minusve probabiliter, prout adsit nobis, vel non, ratio prudens concursum causarum persuadens (1): hoc pacto solent multi ex quibusdam signis vel adjunctis pluvias, ventos aliasque cæli mutationes conjectare. Si autem concursus plurium causarum certus est et immutabilis, nec ex vicissitudinibus naturalium agentium pendens, potest effectus certo cognosci: hoc pacto certo novimus solem cras oriturum esse, et astronomus prædicit eclipsim futuram.

264. PROPOSITIO 2.^a Futura contingentia, quæ a libero arbitrio pendunt, certo cognosci nequeunt in suis causis ab intellectu nostro; interdum vero probabiliter conjici possunt.

Prima pars: Futura contingentia, quæ a libero arbitrio pendunt, certo cognosci nequeunt in suis causis. Ratio est, quia certitudo pugnat cum possibilitate morali oppositi. Atqui de essentia causæ libere agentis est, ut positus omnibus prærequisitis possit operari, vel etiam non operari. Ergo futura, quæ a libero arbitrio pendunt, possunt, in concursu omnium adjunctorum et prærequisitorum, evenire vel non evenire, ac proinde inspiciendo solum causas ipsius, impossibile est ea certo cognoscere. Idque usque adeo est verum, ut futura hujusmodi, ex communi doctrina Theologorum, nec ab ipso Deo in suis causis cognosci valeant, sed solum in seipsis seu in sua præsentialitate, prout in Theologia videndum erit.

Futura
contingentia,
quæ a
libero arbitrio
pendunt,
certo cognosci
nequeunt
in suis causis.

(1) Vide de his S. Thom. 1.º dist. 38, quest. 1, art. 5.

interdum vero
probabiliter
conjiuntur.

Secunda pars: *Futura contingentia, quæ a libero arbitrio pendent, possunt ex suis causis probabiliter conjiungi.* Futura contingentia in duplici sunt genere: alia non pendent ex ulla libera causa creata, ideoque contingentia sunt solum, quia ut sint, requirunt complexum et occursum plurium causarum naturalium, qui necessarius non est, sed impediri multifariam potest naturaliter. Ac de his quid sit dicendum, aperuimus in fine præcedentis propositionis. Alia dicuntur futura contingentia, quia pendent ab aliqua causa libera; ac de his sermo est in præsentiarum. Etenim sæpe causæ liberæ sive ex assuetudine, sive indole naturæ aliove capite magis minusve propendent ad certo modo operandum. Unde qui hæc omnia perspecta habet, induci prudenter poterit ad iudicandum, quin tandem a talibus causis faciendum sit. Atqui sæpe homines perspectam habent indolem, mores, aliaque vel sui vel aliorum hominum adjuncta. Ergo ex illis majori minori-ve probabilitate cognoscere possunt futuras actiones et effectus liberorum agentium. Idque confirmatur passim experientia: nam sæpe homines conjiunt, interdum probabilissime, immo et fere morali quadam certitudine, futuros eventus ex libero arbitrio pendent, nec vanam fuisse opinionem, non raro factum ipsum demonstrat. Gradus vero probabilitatis in ejusmodi conjecturis pendet ex gradu connexionis, quam, perspectis omnibus adjunctis, habet eventus cum causa. Tota hæc doctrina, in utraque propositione contenta, lucidissime traditur ab Angelico in questione octava de veritate, cujus verba nuper exscripsimus (1).

(1) Similia sæpe docuit Aquinas, ac nominatim in 2. 2. q. 95. art. 1, ubi sic loquitur: *Futura... dupliciter prænosci possunt: uno quidem modo in suis causis; alio modo in seipsis. Causæ autem futurorum tripliciter se habent: quædam enim producantur ex necessitate et semper suos effectus, et hujusmodi effectus futuri per certitudinem prænosci et prænuntiari possunt ex consideratione causarum suarum, sicut astrologi prænuntiant eclipses futuras. Quædam vero causæ producant suos effectus, non ex necessitate et semper, sed ut in pluribus, raro tamen deficient; et per hujusmodi causas possunt prænosci effectus futuri, non quidem per certitudinem, sed per quandam conjecturam: sicut astrologi per considerationem stellarum quædam prænoscere et prænuntiare possunt de pluviis et siccitatibus, et medici de sanitate vel morte. Quædam vero causæ sunt, quæ si secundum se*

265. PROPOSITIO 3.^a *Futura nequit naturaliter intellectus noster ullatenus cognoscere in seipsis.*

Ita docet unanimis catholicorum sensus, qui futurorum contingentium in seipsis cognitionem non solum humano, sed etiam angelico atque adeo omni creato intellectui eripit, solique Deo reservat.

Probatur autem propositio, in primis ex communi hominum persuasionem et experientia. Deinde ratione, quia nihil naturaliter cognosci potest a nobis in seipso et absque ullo medio objectivo, nisi per speciem et quidem non infusam, sed ex phantasmatis abstractam, vel per immediatum concursum ipsius rei, prout alibi ostensum est. Atqui res nondum existens in se neque per seipsam concurrere cum intellectu nostro potest ad sui cognitionem, neque ullam speciem imitere; nihil enim vere agere potest, antequam existat. Ergo futura nequit intellectus noster cognoscere in seipsis.

Hæc probatio validissima est, et omnino rem evincit relate ad humanum intellectum, qui nullis utitur speciebus infusis. Relate autem ad angelos, qui rerum cognoscendarum species infusas habent, probatio difficilior est, ut videri potest apud Suarez (1) et Soarez lusitanum (2). Verum hæc relinquuntur Theologis. Unum notasse sufficiat, dogma esse

Futura nequit
naturaliter
intellectus
noster
cognoscere in
seipsis.

considerentur, se habent ad utrumlibet: quod præcipue videtur de potentis rationalibus, quæ se habent ad opposita, secundum Philosophum (Metaph. lib. IX, text. 3 et 18); et tales effectus, vel etiãsi qui effectus ut in paucioribus casu accidunt ex naturalibus causis, per considerationem causarum prænosci non possunt, quia eorum causæ non habent inclinationem determinatam ad hujusmodi effectus. Et ideo effectus hujusmodi prænosci non possunt, nisi in seipsis considerentur. Homines autem in seipsis hujusmodi effectus considerare possunt, solum dum sunt presentes, sicut cum homo videt Socratem currere vel ambulare: sed considerare hujusmodi in seipsis, antequam fiant, est Dei proprium, qui solus in sua æternitate videt ea, quæ futura sunt, quasi præsentia. Cfr. S. Thom. 1. p. quæst. 14, art. 13, 1. p. quæst. 57, art. 3. Cfr. 1. dist. 38, quæst. 1, art. 5; 2.º dist. 7, quæst. 2, art. 2, etc.

Videri etiam potest Suarez, de angelis, lib. 2, cap. 3. Cfr. *Metaphys. disp. 35, sect. 4, num. 7.*

(1) Suarez, de angelis, lib. 2, cap. 10, num. 4 seqq.

(2) De anim., tract. 5 disp. 2, sect. 2, paragr. 1.

fidei, ex omnium theologorum sententia, ut scribit Doctor Eximius (1), futura contingentia, quæ a libero arbitrio pendent, non posse ab angelo, nedum ab homine, naturaliter præcognosci (2). Possunt tamen futura revelari a Deo creaturæ rationali, sicut revelata sunt prophetæ et multis sanctis (3).

266. **Scholion.** Proportionali quadam ratione sentiendum esse videtur de præteritorum cognitione, quæ quis nec viderit ipse, nec ex aliorum relatione discere poterit. Nimirum primo, nemo potest cognoscere præterita in seipsis, si ea præsentia non cognovit. Deinde, præterita necessaria cognoscere quis certo potest, sicut futura. Tertio, cognosci quandoque possunt præterita certo ex signis et effectibus, ut v. g. transitum animalis ex vestigio, incendium domus ex reliquiis fumantibus, etc. Denique conjectura cognoscuntur præterita per probabilia quedam argumenta.

§ II.—DE COGNITIONE SECRETORUM CORDIS.

Quid
dixendum de
secretis
cordium.

Per signa
et effectus
conijci queunt,
certo autem

267. Secreta et intentiones cordium possunt considerari vel in seipsis vel in suis effectibus et signis externis. Per actus et signa externa conijci solent magis minusve probabiliter secreti voluntatis affectus et intentiones, ut norunt omnes. Quod vero secreta cordis in seipsis et certo cognosci nequeant ab humano intellectu, probatur tum ex communi persuasione ac constanti experientia, qua novit unusquisque

(1) De angelis, lib. 2, cap. 9, num. 12.

(2) Videantur de hac re Theologi; In 1.um part. S. Thomæ q. 14, art. 13 et quest. 57, art. 3, ac nominatum Suarez (locis citatis), Molina (In 1.um part. quest. 57, art. 3), Vazquez, (In 1.um part. disp. 207, 208), Valentia (In 1.um part. disp. 4, quest. 7), Martinon (de angelis, disp. 39), Theophil. Raynaudus (Theologia naturalis, dist. 4, quest. 4), Arriaga (de angelis, disp. 9), Tellez (disp. 14, sect. 1), Suarez lusitanus (de anim. tract. 5, disp. 2), etc.

(3) Vide Suarez, de Fide, disp. 8, sect. 4.

Hinc videtis quid sentiendum sit de oraculis, quæ a demonibus edita narrantur ea nempe vel pertinebant ad futura e causis necessariis pendencia; vel si eventus liberos prenuntiabant, per conjecturam dumtaxat cognosci poterant a demonibus, præcisa notitia hausta ex revelatione. De quo videri potest Cardin. Toletus, In 1.um part. quest. 57, art. 4.

se alterius non posse penetrare animum, et certissime credit nullum alium scire, quæ habet in suo animo reposita; tum etiam ratione, quia non possumus, in hac saltem vita, species actuum alienæ voluntatis assequi, et præterea omnino videtur ad perfectum dominium liberæ voluntatis pertinere, ut quæ quisque vult, atque decernit, saltem sine sua permissione, nemo præter Deum cognoscere valet. Quare communis est etiam Theologorum vox, neque ipsos angelos certo cognoscere posse internos voluntatis actus (1). Egregie S. Thomas in hanc rem: *Cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Uno modo in suo effectu. Et sic non solum ab angelo, sed etiam ab homine cognosci potest; et tanto subtilius, quanto effectus huiusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio interdum non solum per actum exteriorem, sed etiam per immutationem. Et etiam medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt; et multo magis angeli, vel etiam demones; quanto subtilius huiusmodi immutationes occultas corporales perpendunt. Unde Augustinus dicit (lib. de divinatione damnum, cap. 5) quod aliquando hominum dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam in corpore exprimentur ex animo, tota facilitate perdiscunt; quamvis (lib. II Retractionum, cap. 30) hoc dicat non esse asserendum, quo modo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu, et affectiones prout sunt in voluntate. Et sic solus Deus cogitationes cordium et affectiones voluntatum cognoscere potest. Cujus ratio est; quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subjacet, et ipse solus in eam operari potest, qui est principale ejus obiectum et ultimus finis; et hoc magis infra patebit (quest. LXIII, art. 1, et quest. CV, art. 5). Et ideo ea, quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quod ex sola voluntate dependet, quod aliquis actu aliqua consideret; quia cum aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existentes, utitur eis cum vult. Et ideo dicit Apostolus (1, Cor. II, 11) quod quæ sunt hominis, nemo novit nisi spiritus hominis, qui in ipso est (2).*

cognosci
naturaliter non
possunt.

(1) Vide Suarez, de angelis. lib. 2, cap. 21, 22, 23.

(2) S. Thom. 1 p. quest. 57, art. 4. Cfr. de Malo, quest. 16, art. 8; de verit. quest. 8, art. 13.

id quod de
actibus quoque
intellectus
sciendum est.

Quod vero de actibus voluntatis dicitur, id ipsum communiter a Theologis extendi solet ad actus intellectus, eos nempe in seipsis cognosci a nobis non posse, immo neque ab angelis, nisi sponte is, cujus sunt actus illi, manifestare velit eos. Et rationes, quantum spectat ad humanum intellectum, eadem sunt, quæ pro actibus voluntatis (1).

Actus sensuum
interiorum
et appetitus
sensitivi a nobis
requerunt,
possunt
ab angelis
cognosci, quia
sunt organici.

Denique actus sensuum interiorum et appetitus sensitivi aliorum cognosci a nobis ob eandem causam nequeunt, eos tamen ab angelis cognosci posse, communiter asserunt Theologi, quia nimirum sunt organici seu organi actus, et propterea nequeunt intuitum angelorum effugere.

Ex quo tamen nullatenus sequitur angelos cognoscere posse indirecte iudicia intellectus humani vel subsequentes consensus vel dissensus voluntatis. Quia quamvis adesse possint in phantasia imagines subjecti et prædicati, nullum tamen est phantasma copulæ seu formalis assensus aut dissensus, cum nullus sensus judicare queat. Angelus ergo respiciens phantasmata subjecti et prædicati in hominis phantasia, non poterit cognoscere, utrum intellectus circa terminos illos iudicium ullum pronuntiet, vel quale illud sit, affirmativumne, an negativum. Et similiter videns actus appetitus sensitivi, cognoscat quidem adesse objectum alliciens voluntatem; non autem cognoscere poterit, utrum hæc consentiat, necne, quandoquidem quantumvis potens sit illecebra, potest voluntas ratione suæ libertatis resistere.

§ III.—UTRUM INTELLECTUS NOSTER INFINITA COGNOSCERE VALEAT.

Breviter
resolvitur
questio ex
S. Thomæ.

268. De hac re videri potest S. Thomas (2), cujus breviter doctrinam referemus. Questio versatur solum de infinito secundum quantitatem, de illo nempe quod constat partibus sine fine. Infinitum itaque potest esse vel actu vel potentia (3). Infinitum in potentia seu indefinitum potest intellectus noster cognoscere, quia potest sine fine plura et plura, unum post aliud, intelligere, quin unquam ad ultimum deveniat.

(1) Vide Suarez, de angelis lib. 2, cap. 25; Suarez Lusitan. loc. cit. sect. 4.

(2) S. Thom. 1 p. quest. 86, art. 2.

(3) *Ontologia*, num. 212, pag. 785.

Quod vero attinet infinita in actu, ea non potest intellectus noster cognoscere cognitione sive actuali sive habituali. Non actuali, quia vel cognosceret illa simul vel successive: non simul, quia simul cognoscuntur, inquit Angelicus, ea tantum, quæ per eandem speciem cognosci possunt, *infinium autem non habet unam speciem, alioquin haberet rationem totius et perfecti, et ideo non potest intelligi nisi accipiendo partem post partem*. Quamvis fateor hanc rationem non omnibus posse placere, ut constabit ex dicendis in sequenti paragrafo. Nec potest intellectus infinitum actuale cognoscere successive, quia non possunt ejus partes omnes numerari. Denique non potest mens nostra infinita actu cognoscere cognitione habituali: *in nobis enim habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione. Intelligendo enim efficiuntur scientes, ut dicitur (Ethic. lib. II, cap. 1). Unde non possemus habere habitum infinitorum secundum distinctam cognitionem, nisi consideravissimus omnia infinita, numerando ea secundum cognitionis successione; quod est impossibile. Et ita nec actu nec habitu intellectus noster potest cognoscere infinita, sed in potentia tantum, ut dictum est (in isto art.) (1).*

§ IV.—UTRUM INTELLECTUS NOSTER POSSIT PLURA UT PLURA COGNOSCERE.

269. Controvertitur inter Thomistas et reliquas Scholasticorum sectas. Et difficultas versatur, ut planum est, circa simultaneam cognitionem, nam nemo dubitat posse plura successive cognosci. Non negant Thomistæ posse cognosci plura per modum unius, vel quia unica specie representantur, vel quia ad unam aliquam formalem rationem reducuntur, vel quia ad unam circumstantiam ejusdem loci, temporis, etc. revocantur, vel quia ut partes ejusdem totius apprehenduntur, vel quia tanquam extrema comparationis, similitudinis, differentię alteriusve id genus relationis, vel invicem subordinata exhibentur: his enim et aliis similibus

Varietas
sententiarum.

quid doceant
Thomistæ.

(1) S. Thom. 1 p. quest. 86, art. 2. Cfr. ibid. Franciscus Sylvius et Cajetanus; et Cosmus Alamani in sua *Summa Philosophiæ*, tertia secundæ, quest. 101, art. 2.